

տիճան զինուորականի պաշտօնը, միակե-
ցական ու եկեղեցական վիճակի նուիրած
էր ինքզինքը, և իբր պայծառ լուսաւոր
մը փայլեցաւ հայ երկնքին վրայ: Սոյն
երկուքն եղան, որ միացած Վառձապու-
հի հետ, մեր Ոսկեղարի հիմը դրին՝ հայ
տառերուն գիւտով, որ թէ և յատկապէս
Ս. Մեսրոբի մեծագոյն արդիւնքն է, բայց
Ս. Սահակ՝ անոր գլխաւոր սատարողն և
աջակիցը, և Վառձապուհ՝ դժուարութեանց
հարթողն եղաւ: Այդ ատենն է, որ կա-
տարուեցաւ Ս. Գրքի առաջին թարգմա-
նութիւնը ասորի Փեշխտայի վրայէն, որ
յետոյ Եօթանասնից լաւագոյն օրինակի մը
հետ համեմատուելով ճշդուեցաւ և կատա-
րելագործուեցաւ և առաջ եկաւ այն ան-
նման հրաշակերտը, որ ամենուն հիացումը
կը գրաւէ: Այդ շրջանին է դարձեալ, որ
Ս. Սահակ բարեկարգեց հայ կղերին նուի-
րապետութիւնը, բարձրացուց անոր բա-
րոյական և գրական մակարդակը, ճոխա-
ցուց մեր եկեղեցական պաշտամունքը,
ժամերգութիւնները, ծէսերը և արարողու-
թիւնները իր սխրալի ու երկնաթռիչ ա-
ղօթքներով, շարականներով ու երգերով:
Ափսո՛ս, սակայն, որ երկար չտեւեց այդ
երջանիկ շրջանը. տժգունեցաւ, ամպոտե-
ցաւ դարձեալ Հայաստանի քաղաքական
վիճակը. Վառձապուհի մահուամբ, իրեն
արժանաւոր յաջորդ ու ժառանգ մը թո-
ղած չըլլալով: Անոր միակ որդին, Ար-
տաշէս Դ, տակաւին անխելահաս ու ան-
չափահաս մանուկ մը, անկարող արքունի
զահին վրայ բարձրանալու, սպասեց 7-8
տարի, մինչև որ Ս. Սահակ՝ պատգա-
մաւորութիւն մը զրկելով պարսիկ Վառձ
Ե թագաւորին արքունիքը՝ յաջողեցաւ
հաշտութիւն և խաղաղութիւն կնքել, և
արշակունի գահին վրայ բարձրացնել զին-
քը: Սակայն հայ երիտասարդ թագաւորին
մեղկ և անբարոյ ընթացքը, որ շատ հե-
ռու էր իր հօրը լուրջ և անստգիւտ վար-
քէն, այնչափ զուեցուց և զայրացուց հայ
նախարարները, որ քամահելով Ս. Սա-
հակի հայրական յորդորները, և աւելի
իրենց փառասիրական ձկտումներէն մըղ-

ուած՝ քան թէ հայրենիքին օգտակար
ըլլալու նպատակէն՝ պարսիկ արքային
ձեռքը մատնեցին իրենց թագաւորը,
չխղճելով ամբաստանել նոյն իսկ իրենց
վեհափառ և պատկառելի հովուապետը,
իբր յունասէր մը և պաշտպան իրենց ան-
կարգ և դաւաճան թագաւորին: Վառձ
Ե արքունիք կանչելով երկուքն ալ, Սրտա-
շէս թագաւորը և Ս. Սահակ կաթողիկոսը,
գահընկէց ըրաւ զիրենք, և այսպէս վեր-
ջացաւ արշակունի պանծալի հարստու-
թիւնը, որ իբր 376 տարիներու շրջանին՝
փառահեղ և մեծամեծ թագաւորներու և
ղեցազնական արարքներու հանդիսավայր
մ'ըրած էր Հայաստանը: Ս. Սահակ ալ,
որուն միակ յանցանքն էր՝ իր չափազանց
հայրենասիրութիւնը և իր աստիճանին
վայել նախանձը Աստուծոյ փառաց և Եկե-
ղեցոյ իրաւունքներուն, զրկուեցաւ հայ-
րապետական թիոռէն, և տեղը դրուեցաւ
Արծկեցի Սուրմակ անունով սեւերես երէց
մը, ի վարձ իր պժգալի մատնութեան, որ
քիչ վերջը վտարուեցաւ նոյն իսկ իրեն
կուսակից նախարարներէն իր լկտի վար-
քին և յեղյեղուկ նկարագրին պատճառով:
Իրմէ վերջը զրկուեցան Տիգրանէն իբր
կաթողիկոս Հայոց՝ երկու լպիրշ ասորի-
ներ, Բրքիշոյ և Շմուէլ, որոնք եկան լե-
ցուցին իրենց տանտիկիւններով Հայոց
հայրապետանոցը, զոր Ս. Սահակ զար-
դարեր՝ ճոխացուցեր էր սուրբ և իմաս-
տուն եպիսկոպոսներով, վարդապետներով
և խորագնազգեաց ճգնաւորներով: Այդ
երկու անարժան ասորիներն ալ՝ շատ չան-
ցած՝ անհետացան, ծաղր ու ծանակ ըլլա-
լով իրենք ալ և զիրենք զրկողներն ալ:
Հոս բնական կու գայ խորհրդածել թէ՛
պարսիկ արքային այդ երկու ասորիները
Հայոց կաթողիկոս կամ կրօնապետ նշա-
նակելուն մէջ՝ Սելեւկոյ կամ Տիգրանի
ասորի պատրիարքին մատը չկա՞ր միթէ.
նկատելով մանաւանդ որ՝ հայ թագաւո-
րութեան բարձումով՝ Հայաստանը սոսկ
նահանգ մը դարձեր էր պարսիկ պետու-
թեան, և ասորի պատրիարքը՝ որուն ա-
թուր Տիգրանի մէջ կամ մօտ կը գտնուէր՝